

29.03.2022

Група № 25

Мегей А.В.

Історія України

Урок №1

Тема: **Воєнне повсякдення**

Xід уроку

1. Людина на фронті: «будні» окопної війни.

Першу світову війну сучасники назвали Великою війною, бо вона спричинила небачені раніше явища та зміни, стала довгою, смертоносною, тотальною. На цю війну мобілізували військових, цивільне населення, чоловіків та жінок. Проте напередодні війни не було чіткого розуміння ні її перебігу, ні її наслідків. Українські солдати й офіцери обох імперій виконували свій військовий обов'язок і воювали в арміях тих держав, де вони народились і жили. В обох країнах на початку воєнного протистояння панувало патріотичне піднесення. Коли ж війна розпочалася, то виявилася відмінною від того, що уявляли про неї цивільне населення та військові.

Мобілізовані на фронт солдати гинули в боях, страждали від ран, проклинали війну і тих, хто її почав. Із переходом до «сидячої», «окопної війни» припинилися масштабні військові дії. Сила оборони виявилася потужнішою за атаку. У вологих шанцях (окопах) набагато більше солдатів помирало від хвороб, аніж від куль противника. Війна знізила моральну межу: люди тепер наважувалися робити те, що раніше вважали неможливим з етичних та релігійних міркувань. Людське життя на фронті знецінилося. Відбулася зміна моральних і релігійних зasad: від християнського принципу «не убий» до воєнного імперативу «убий ворога».

Мобілізовано до російської армії близько 4 млн українців, до австро-угорської — близько 700 тис. українців.

До 1,3 млн українців втратили життя під час Першої світової війни.

Затяжний характер бойових дій, що породив відому фразу «На фронті без змін», великі людські втрати, активна пропагандистська робота сприяли значному посиленню антивоєнних і антиурядових настроїв у солдатському середовищі Південно-Західного та Румунського фронтів, дислокованих в Україні. Для більшості солдатів, переважно безграмотних або з мінімальним рівнем освіти, все ще залишалася незрозумілою мета страшної бійні. На останньому її етапі це обернулося втратою боєздатності армії. Звичним явищем стали відмови солдатів виконувати команди начальства, поширилося братання на фронті між солдатами воюючих сторін як вияв стихійного протесту проти продовження війни.

Мовою джерела. Лист українця, солдата Андрія Рубльова з Південно-Західного фронту (російська армія, 29 травня 1916 р.):

«Дорога сестричко, яка огидна справа війна. Коли вдариш у людину багнетом, то він йде, як у подушку, і самому робиться просто нудно... прожектор та ракети частіше стали освітлювати, так що я побачив свої руки, вони в крові. Я подумав, а скільки своїми бомбами я убив людей, а багнетом переколов, а за що все це?»

Мовою джерела. Із показів І. Вербила та Р. Черепахи - військовополонених, які втекли (1915 р.):

[«...Нас] заставили рити окопи... [Конвоїри] б'ють і лають. Їжа дуже погана. Ячмінний суп без м'яса і навару, один фунт хліба дуже поганого... і два стакани чаю на день. ... Німець скоріше за так дасть нашому голодному полоненому кусок хліба; австрієць хоче продати і взяти за півфунта рубль».

2. Влада і організація життя в тилу.

У тилу не вбивали, але на жителів тилових районів припав тягар постачання і розквартирування військ, розміщення біженців та евакуйованих.

Затягування війни усталило розуміння, що перемога визначається не стільки фронтом, скільки тилом. Українські землі по обидва боки фронту перетворилися на оперативний тил. Це означало сккупчення військ, відсутність нормального господарчого життя, реквізіції (відбирання у населення на користь армії тих чи інших ресурсів), поширення епідемій тифу і холери.

Утім поза фронтовим тилом життя теж було нелегким. Військових замовлень вистачало, але основні фонди (обладнання, комунікації, приміщення) з 1914 р. не оновлювалися. Запровадили жорстке державне регулювання: держава визначала обсяги продукції, розміщувала замовлення, забезпечувала сировиною та робочою силою. Однак промисловість, транспорт, фінанси не витримували навантажень військового часу і розладнувалися. Упродовж

1914-1916 рр. у Наддніпрянщині припинили роботу 1400 підприємств. Економіка західноукраїнських земель була зруйнована через безперервне проходження по них лінії фронту.

Військовий госпіталь у Рівному, 1915 р.

У сільському господарстві на початок 1917 р. чисельність працездатних чоловіків зменшилася на 60% від довоєнної кількості. Дрібні та середні господарства потерпали від систематичних конфіскацій на потреби війська. Сільське населення прифронтової смуги відривалося від сільськогосподарських робіт на укріплення лінії фронту, зокрема спорудження шанців. Як наслідок, у містах імперії відчували нестачу харчів і запроваджували карткову систему розподілу продуктів. З іншого боку, дефіцит дав селянам змогу продавати продукцію за вигіднішими цінами, особливо коли родини мобілізованих почали отримувати допомогу від казни. Крім того, їх звільнили від плати за квартири, воду, електрику, тощо.

В умовах, що склалися, вигравали ті підприємці, які працювали на армію. Торговці, використовуючи нагоду, розпродували довоєнні запаси за новими високими цінами. Багато промисловців, зволікаючи з підвищенням зарплатні робітникам і працюючи на старих запасах сировини, зменшили виробничі витрати й тим самим збільшили свої прибутки. На шахтах, фабриках, заводах, у поміщицьких маєтках та господарствах заможних селян використовували працю військовополонених. Однак кваліфікованої робочої сили не вистачало. Як наслідок, в українські губернії завозили некваліфікованих працівників із російської глибинки, нерідко серед працюючих були жінки та підлітки. Зросли ціни на товари і послуги, відбулося падіння купівельної спроможності населення, особливо у великих та середніх містах. Основними причинами дорожнечі стали загальний розлад господарського життя, підвищення старих і запровадження нових податків, маніпулювання цінами. Тяжка повсякденна праця, тривалий робочий день (до 15 годин), перебування в чергах за товарами, погане харчування, голод і холод виявилися долею мільйонів людей. Проблемою для багатьох стало виживання як таке. Активізувалися соціальні протести в робітничому середовищі. До прикладу, із серпня 1914 р. до вересня 1915 р. страйкувало 43 тис. робітників, а від жовтня 1915 р. до вересня 1916 р. — вже 210 тис.

Демонстрація у 1917 р.

Динаміка зростання цін на продовольчі продукти у Наддніпрянській Україні

Продукти	1914 р.	1916 р.	% зростання
	за фунт у копійках		
Пшениця	2,5	6,0	240,0
Цукор	14,0	40,0	280,0
Крупа гречана	4,0	10,8	270,0
Пшоно	5,0	13,8	276,0
М'ясо	15,0	60,0	400,0
Олія	14,0	46,0	330,0
Платня робітника друкарні	50 крб.	100 крб.	100,0

Мовою джерела. Член Державної ради Олександр Кривошеїн:

«Із усіх суворих пробувань війни поява біженців є найнесподіванішою, і важко виліковною... Хвороби, убогість рухаються разом з біженцями на Росію. Вони створюють паніку і знищують все ... Це хмари комах. Дороги

руйнуються, і незабаром уже неможливо буде підвезти їжу... я стверджую, що наступна міграція населення приведе Росію у морок революції».

Мовою джерела. Організатор і опікун сиротинця у Львові митрополит Андрей Шептицький:

«Діти, що їх примістили ми по сиротинцях, є часами так пригноблені трагедією їх життя, що сестри, котрі є якби матерями для дітей, мусять не раз місяцями працювати, щоб викликати усміх тих маленьких. ... Діти, що мають своїх матерів та бітців, ведуть життя ненабагато ліпше, чим сироти».

3. Зміна статусу жінки.

Велика війна була не лише чоловічою справою. В умовах воєнного часу змінився статус жінки у суспільстві. У державах, що воювали, від жінок очікували особливого патріотизму: вони мали віддавати Вітчизні синів і чоловіків, надихати їх мужністю та виряджати на фронт. Для жінок повсякденний патріотизм означав вистояти, вижити, виказуючи жертовність і милосердя. У роки війни вони перестали носити коштовності, уникали розкоші та дотримувалися помірності у щоденному побуті. Стало популярним відмовлятися від дотримання моди.

Досвід жінок у роки війни був дуже різним — залежно від віку, національності, суспільного і матеріального становища. На їхні плечі лягла турбота про забезпечення сім'ї. Жінки замінили чоловіків там, де було можливо: вони не лише працювали листоношами, водіями трамваїв, а й освоювали раніше суперечко чоловічі професії, зокрема у важкій і воєнній промисловості: ставали шахтарками, ливарницями, вантажницями тощо. Веські важкі та небезпечні умови праці, 11-12-годинні робочі зміни не зупиняли жінок, які швидко опановували нові спеціальності і забезпечували високу продуктивність праці.

Жінки возять вугілля

Жінки на заводі виготовляють боеприпаси

На промислових підприємствах чисельність жінок зросла з 15 тис. у 1914 р. до 133 тис. у 1917 році. Їм також доводилося виконувати всю роботу в сільському господарстві: заготовляти дрова, обробляти поля тощо.

У діючих арміях Російської й Австро-Угорської імперій жінок було небагато. Практика залучення їх до військової служби базувалася на добровільності. Стихійно утворювалися жіночі військові підрозділи у Києві, Одесі,

Маріуполі та інших містах. У червні 1917 р. російська влада затвердила офіційний документ «Положення про формування військових частин із жінок-добровольців». У легіоні УСС була жіноча сотня УСС-II. До неї з-поміж інших належали Олена Степанів (Степанівна), Софія Галечко, Ірина Кузь, Павлина Михайлишин. Цей підрозділ брав участь у бою під Маківкою, після якого Олена Степанів та Софія Галечко були відзначені урядовими нагородами. Жінки служили також на фронті — сестрами милосердя і санітарками. На воєнних плакатах того часу з'явився новий жіночий образ медсестри — «білого ангела», яка турбується про поранених. Відтак піклування про поранених, облаштування лазаретів стало переважно жіночою справою. Труднощі воєнного часу лягли важким тягарем на плечі жінок, але, разом з тим, нові обов'язки вели до зміни їхнього світогляду, додавали їм впевненості й виявилися одним із важливих кроків до встановлення рівноправності чоловіків та жінок у майбутньому.

Олена Степанів (Степанівна) (1892-1963)

Народилася на Львівщині у сім'ї священика УГКЦ. Навчалася у семінарії Українського педагогічного товариства, була членкою організації «Пласт». У серпні 1914 р., 22-річна студентка Львівського університету вирушила до Стрия, щоб очолити там жіночу чоту УСС. Вона стала першою у світі жінкою, офіційно зараженою на військову службу в званні офіцера. Війна не розрізняла статей. Тож жінкам наївні з чоловіками доводилося працювати годинами на морозі, проходити десятки кілометрів з важкими наплічниками, спати просто неба. За участь у бою за гору Маківку Олена Степанів була нагороджена срібного медаллю хоробрості та призначена хорунжою. Ще за життя вона стала легендою. Про неї писали у пресі, листівки з її зображенням розліталися

миттєво, їй присвячували пісні. Після завершення війни навчалася у Віденському університеті, захистила докторську дисертацію. У 1930-х рр. — відомий львівський географ. Репресована комуністичною владою у 1949 р. Відсиділа 10 років у тюрмі. Мати відомого українського історика Ярослава Дашкевича.

Мовою джерела. Австрійський часопис «Neue Freie Presse (10 липня 1915 р.):

«Панна Кузь ... пустилася наздогін за (російськими) офіцерами і, догнавши одного з них, гукнула: «Кидай руже!». Офіцер, збитий із пантелику, віддав свою зброю дівчині... Коли... трохи опам'ятався, сказав: «Найбільше гризе мене, що такий молодик спіймав мене». На то відповів йому австрійський офіцер: «Чи знаєш, хто це такий? - Українська легіоністка». ... (Офіцер) зблід, понурився і замовк».

Журнал (вересень 1914 р.) інформує, як жінки з імператорської родини допомагають фронту, а селянки беруть у полон ворожих збитих льотчиків

Питання для самоперевірки:

1. Якими були втрати українців у Першій світовій війні?
2. Підготуйте приклади різних видів діяльності жінок під час Першої світової війни.
3. Займіть обґрунтовану позицію: війна вплинула на економіку позитивно чи негативно?
4. У яких сферах військового життя брали участь жінки?

Домашнє завдання:

1. Написати конспект
2. Дати відповіді на питання для самоперевірки

Виконані завдання відправте мені на електронну пошту anastasiamegei@ukr.net. У темі листа вказати номер групи, назву навчальної дисципліни, номер уроку, ПІБ.